

МАНАСТИР ПАВЛОВАЦ: ИСТРАЖИВАЊА ГЕОГРАФСКОГ ОКРУЖЕЊА ПУБЛИКОВАНА НА СТРАНИЦАМА ПРВИХ ДВАДЕСЕТ БРОЈЕВА АРХЕОЛОШКОГ ПРЕГЛЕДА

Љубиша Васиљевић

Народни музеј Крушевац*

Сажетак: У раду су представљени чланци посвећени археолошким истраживањима локалитета са простора географског окружења Крагујевца, публикованим на страницама првих двадесет бројева часописа Археолошки преглед. Наведено је осам чланака, објављених у периоду од 1973. до 1979. године.

Кључне речи: манастир Павловац, археолошка истраживања, конзерваторска истраживања, Археолошки преглед

Археолошки преглед представља стручни часопис, чија прва серија је излазила од 1959. до 1990. године. Часопис је публикован као гласило тадашњег Археолошког друштва Југославије. Основна идеја часописа била је да обједини кратке извештаје о археолошким истраживањима и рекогносцирањима обављеним на простору тадашње државе у једној календарској години. Нова серија часописа, у издању Српског археолошког друштва, публикованс је у периоду од 2006. до 2008. године.

У овом тексту представићемо преглед чланака чија тематика се бави археолошким и конзерваторским истраживањима комплекса манастира Павловац. Представљена су четири чланка. Наведена истраживања публикована су само на страницама Археолошког прегледа.

Остаци манастира Павловца налазе се у селу Кораћица, смештеном на јужним падинама Космаја. Прва археолошка ископавања на локалитету спроведена су 1967. године, али су практично сведе-

*ljubisa05@gmail.com

на на уклањање шута из унутрашњости цркве и њене непосредне околине. Пре систематских истраживања, започетих 1973. године, на локалитету је била позната само манастирска црква са очуваним зидовима и поткуполним луцима. Северно од цркве уочавали су се остаци једног зида, док је грађевински шутм груписан са јужне стране, указивао на могућност постојања грађевинског објекта.¹

Резултате археолошких истраживања из 1973. године публиковао је М. Поповић у петнаестом броју Археолошког прегледа. Аутор информише да су истраживања потврдила постојање грађевинских објеката северно и јужно од цркве. Такође су откривени темељи припрате правоугаоне основе и истражене темељне основе цркве. У унутрашњости цркве утврђено је постојање малтерне подлоге пода који је лежао на заравњеној серпентинској стени у коју су плитко укопани темељи цркве. У простору припрате је откривено пет гробова без прилога. Три гроба су пресечена зидовима

Сл.1. Северна грађевина у Павловцу

Извор илустрације: Marko Popović, „Manastir Pavlovac u Koraćici (Kosmaj)”, Arheološki pregled 15 (1973): T. LXXI

¹ Marko Popović, „Manastir Pavlovac u Koraćici (Kosmaj)”, *Arheološki pregled* 15 (1973): 125.

Сл.2. Јужна грађевина у Павловцу

Извор илустрације: Marko Popović, „Manastir Pavlovac u Koraćici (Kosmaj)”, Arheološki pregled 15 (1973): T. LXXI

цркве, што значи да се ради о деловима старије некрополе. Аутор је сматрао да се некропола шири у западном делу манастирског комплекса и најавио да ће она бити предмет интересовања у наредној кампањи ископавања.²

Северна грађевина је правоугаоног облика, димензија 9 x 12 м. На јужној фасади уочавају се трагови увученог трема. Грађевина се састоји од две веће и једне мање просторије. Испред западне просторије, односно просторије 2, откривене су камене базе за дрвене стубове који су припадали трему преко кога се улазило у просторију 1 и горњу етажу просторије 2. Значајни су налази камене пластике.³

Основа јужне грађевине има облик ћириличног слова Г. Састоји се од две просторије. Мања, источна просторија (просторија 2), је источним зидом наслоњена на стену. Уочени су трагови отвора за греде међуспратне конструкције. Улаз се налазио на северној страни где су очувани вертикални делови портала. Цео декоративни шут портала откривен је у шуту. У средини просторије откривена је камена база стуба који је ојачавао међуспратну конструкцију.

² Ibid.

³ Ibid.

Пронађени су и остаци камене пластике камина који се налазио у горњој етажи. Већа јужна просторија (просторија 1) има троја врата без трагова пластике. На јужном зиду просторије налазе се две нише за камин.⁴

Покретни археолошки материјал састоји се од гвоздених клинова и турске глеђосане керамике. Грађевински објекти су настали истовремено са црквом и датују се у прву четвртину XV века.⁵

Шеснаести број Археолошког прегледа доноси текст о наставку систематских археолошких истраживања комплекса. Настављено је истраживање некрополе која је претходила манастирском комплекса. Регистрована су три скелетна гроба без прилога.⁶

Јужно од грађевине 2 откривени су остаци још једне грађевине у оквиру манастирског комплекса. Новооткривени објекат, означен као грађевина 3, састоји се од две просторије, различите величине и облика (правоугаона и квадратна). У средишњем делу веће просторије су се налазила два монолитна камена стуба висине 1,6 метара. Мања просторија квадратне основе је имала полуобличасти свод чији су остаци делимично сачувани. Грађевина 3 је својим источним делом наслоњена на стену. Западни део грађевине је највећим делом уништен ерозивним дејством оближњег потока. По начину градње и хронологији идентична је са осталим делом комплекса. Налази покретног археолошког материјала су спорадични. Периоду XV века припадају фрагменти керамике и пећњак декорисан урезаним знаком крста формираним од две уплетене елипсе, што асоцира на орнаменте из средњовековних рукописа.⁷

Након три године паузе, током 1977. године, настављени су конзерваторско-рестаураторски радови на локалитету, који су обхватили конзервацију грађевина 1 и 2, али и санацију северног сектора комплекса путем израде дренажног система неопходног због постојања изворишта на овом месту. Током радова на дренажном систему откривен је средњовековни археолошки хоризонт са траговима горења и керамиком из XV века.⁸

Током конзерваторско-рестаураторских радова на грађевини 1,

⁴ Ibid., 216.

⁵ Ibid.

⁶ Marko Popović „Manastir Pavlovac u Koraćici, Kosmaj”, *Arheološki pregled* 16 (1974): 132.

⁷ Ibid.

⁸ Svetlana Mojsilović, „Pavlovac, Koraćica, Kosmaj - manastirski kompleks”, *Arheološki pregled* 19 (1977): 120.

у просторији 2 откривен је камени постамент за централни носећи стуб. Наведено откриће указало је да су димензије грађевине биле веће него што је раније сматрано. У оквиру темељне зоне грађевине констатовано је постојање дванаест дрвених шипова. На источном зиду грађевине пронађени су отвори за дрвене греде (талпе) завршавање ивичном гредом која је формирала равну површину (полицу) целом дужином зида.

Археолошка истраживања у оквиру грађевине показала су постојање два грађевинска слоја међусобно одвојена насипом серпентинке стене. У млађем слоју, од покретних налаза, пронађени су само гвоздени клинови.⁹

У јужној зони између грађевина 2 и 3 извршено је скидање наслага земље и чишћење простора до нивоа серпентинске стене, која је са источне стране ограђивала манастирски комплекс. Приликом ових радова скинут је земљани насип у просечној висини од 2,5 метара, а испод њега је констатован средњовековни слој, који одговара времену живота у манастиру (почетак XV века). На истраженом простору су пронађени фрагменти металних алатки (ножићи), делови посуда од керамике, металне копче и фрагмент каменог ваљка који је служио за оштрење алата, на коме су видни трагови употребе. На истом простору је пронађен и фрагмент перфорираног металног предмета кружне основе, који је био позлаћен (постоје видни трагови позлате). На основу покретних налаза, а и по позицији у простору (између грађевина), претпоставијено је да је овај простор био економска зона средњовековног манастира.

Током истраживања у северној зони, уз источни зид грађевине 1, констатован је средњовековни културни слој, али резултати не омогућавају доношење закључака о просторној функцији тог дела манастирског насеља.¹⁰

На претходним страницама могли смо се упознати са кратким прегледом археолошких истраживања комплекса манастира Павловац, чији извештаји су публиковани на страницама Археолошког прегледа. Поменути извештаји садрже драгоцене, некада и јединствене, податке неопходне свим будућим истраживачима овог локалитета.

⁹ Ibid., 121.

¹⁰ Svetlana Mojsilović, „Pavlovac – manastirski kompleks u Koraćici na Kosmaju”, *Arheološki pregled* 20 (1978): 140.

Литература

Mojsilović, Svetlana. „Pavlovac, Koraćica, Kosmaj - manastirski kompleks”. *Arheološki pregled* 19 (1977): 119-121.

Mojsilović, Svetlana. „Pavlovac - manastirski kompleks u Koraćici na Kosmaju”. *Arheološki pregled* 20 (1978): 138-141.

Popović, Marko. „Manastir Pavlovac u Koraćici (Kosmaj)”. *Arheološki pregled* 15 (1973): 125-127.

Popović, Marko. „Manastir Pavlovac u Koraćici (Kosmaj)”. *Arheološki pregled* 16 (1974): 132-133.

**PAVLOVAC MONASTERY: GEOGRAPHICAL
ENVIRONMENT INVESTIGATIONS
PUBLISHED ON THE FIRST TWENTY PAGES
ISSUES OF THE ARCHAEOLOGICAL REVIEW**

Ljubiša Vasiljević

National Museum Kruševac

e-mail: ljubisa05@gmail.com

Summary: The paper presents articles dedicated to the archaeological and conservation research of the Pavlovac Monastery complex, published in the first twenty issues of the journal *Archaeological Review*. A total of four articles are presented, which are significant due to the research conducted and published exclusively in the pages of *Archaeological Review*.

Key words: Pavlovac monastery, archaeological research, conservation research, Archaeological survey